

FREDNINGSFORSLAG
vedr.
Graven 20 i Århus
Matr. Nr. 1039a Århus Bygrunde

Fredningsforslaget omfatter: Forhus og sidehus

Forslagsstiller: Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Udarbejdet af Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a.

Begrundelse for fredningsforslaget:

Graven 20 er i sin grundstamme ét af Århus ældste byhuse. Det er opført i midten af 1600-tallet af bindingsværk, men er i dag iklædt en pudset, historicistisk facade.

Tidligere undersøgelser har vist, at bindingsværket under pudslaget, og i de ligeledes overpudsede indvendige skillevægge, stadigvæk for en del indeholder lerklinede tvælv, hvilket er en stor sjældenhed i Århus. Det originale håndhuggede tagværk med dobbelte hanebånd og høj rejsning er typisk renæssance i sin konstruktion og udtryk, og er ligeledes en stor sjældenhed i sin enestående uspolerethed.

Derudover står huset helt originalt fra den seneste ombygning i 1905, hvor også overpudsningen fandt sted. De to indgangsdøre mod gaden blev i 1981 skiftet ud med to nye, i og for sig udmærkede kopier af de gamle, men det er dog så heldigt, at den ene af de gamle originale døre blev 'reddet' af snarrådige folk til forvaring i 'Den gamle By'. Herfra kan den komme tilbage i huset igen.

Graven 20. Ældre foto fra Bygningsregistranten for Århus. Husets facade mod gaden viser på flere måder den dag i dag, at der gemmer sig et over 300 år gammelt bindingsværkshus inde bag pudsen. Det høje vægstykke over vinduerne viser den gamle styrtrumskonstruktion, de små vinduespiller viser bindingsværksstolpernes placering, de to tagskægskviste er reminiscenser fra det oprindelige stråtag og den høje, markante tagrejsning, er meget typisk for renæssancens og barokkens bygninger.

Begrundelsen for fredningsforslaget er således at Graven 20 er et af de ældste og mest spændende huse i Århus, både rent bygningshistorisk og endvidere byhistorisk, bl.a. som en fin repræsentant for den måde, utallige af byens mange bindingsværks-gadehuse er blevet iklædt en ny pudset dragt, for at følge 'historicismens' mode. Husets uhyre interessante 'indre' konstruktion praktisk talt ukendt, men kan som nævnt stadig tydeligt aflæses i facaderne.

Facaden udtrykker klassisk harmoni og en tydelig tilstræbt symmetri, bortset fra porten og vinduespillernes lidt forskellige bredde. Alligevel ligger huset relativt ydmygt i gadebilledet. Derfor har ingen fået den ide at frede dette hus. Men nu trues det af nedrivning, endda med en yderst kort tidshorisont på cirka en uge fra dags dato, hvor nedrivningen påbegyndes.

Det vil være et stort tab for Århus som arkitekturby at miste dette hus, både af by og bygningshistoriske grunde, af bevaringsmæssige grunde og af arkitektoniske grunde i gadebilledet.

Graven 20 har absolut arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter til at bære en fredning. Det har i Kommuneatlasset fået SAVE-værdien 3. Sat i stand efter 'bogen' med sine fint dekorerede, pudsede og kalkede facader, istandsatte og linoliemalede vinduer og den gamle restaurerede, originale dør igen på plads, vil huset være en sand perle for Århus.

Baggrund:

Graven er en vigtig gade Århus indre middelalderby, kaldt 'Latinerkvarteret', der betegnes som ét af de mest livlige og spændende kvarterer i byen. Her gør Graven 20 god fyldest med sin livlige og rendyrkede historicistiske facade og sit markante høje, røde tegltag.

Netop vor tids nedvurderende syn på Historicismens bygninger og især deres dekorerede facader, oven i købet med standardvarer i cement, er blevet betegnet som 'kransekagepynt', 'stilforvirring' og meget andet. Selv bysbarnet Johannes Exner har om netop dette hus udtalt, at det er '*en sammenrodning af større og mindre bygningsdele fra mange forskellige perioder inklusive dette århundredes store indgreb og moderniseringer ...som må siges at være meget ødelæggende for husets historiske kvalitet*'.

I dag kan vi heldigvis se, at de pudsede facader fra 1905 med trukne profiler med klassiske detaljer i virkeligheden *ikke* er mindre interessant eller historisk - eller et arkitektonisk tilbageskridt i forhold til det sene renæssancehus af bindingsværk, der danner husets over 350 år gamle indre skelet. Og netop kombinationen af disse to 'historier' er yderst spændende og i høj grad værd at bevare.

Det gamle bindingsværkshus stikker nemlig adskillige steder 'hovedet frem' gennem det historicistiske hus. Bl.a. i de høje murstykker over vinduerne, der viser 1650-er-bindingsværkshusets markante styrtrumskonstruktion. Endda et meget højt og kraftigt overstykke, der er meget typisk for renæssancens bindingsværk. De smalle piller mellem vinduerne er også meget typiske for overpudsede bindingsværkshuse.

Lige så typisk er de to tagskægskviste over dørene – oprindeligt sat, dels for at give lys til 'styrtrummet' på loftet, men dels som en meget gennemtænkt sikkerheds- og flugtmekanisme for husets beboere. Hvis stråtaget brændte, forhindrede tagskægskvistene det brændende stråtag i at glide ned foran husets yderdøre, så folk inde i huset ikke kunne komme ud. Tagskægskvistene viser således tilbage til bindingsværkshusets sandsynligvis oprindelige stråtag!

Oprindelighed og ændringer:

Huset står som nævnt ret originalt fra den sidste ombygning i 1905. Vinduerne er originale, men dørene som nævnt udskiftet i 1981, men en original dør er reddet. Tagværket er originalt med håndhuggede spær og dobbelthanebånd. Selve tagets høje rejsning er endnu et meget markant og 'gammelt' træk ved huset, der signalerer bindingsværkshus og stor ælde.

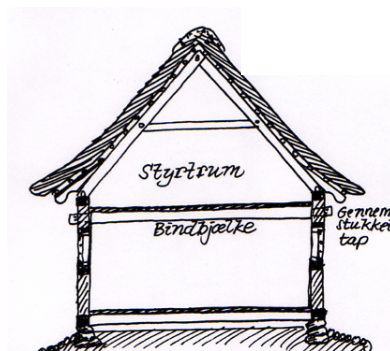
I portrummet ses den gamle gavlbjælke med taphuller og det vandrette sugfjel er båret af udsvejfede (S-formede) knægte.

Der er som nævnt fundet spor efter originale lerklinede tavler i det gamle bindingsværk og i det hele taget vil huset være en 'guldgrube' for en fremtidig bygningsarkæologisk undersøgelse, i forbindelse med en lødig restaurering, der vil kunne bidrage væsentligt til Århus by- og bygningshistorie. I kælderen befinder der sig 150 cm kulturlag, der bør udgraves.

Bygningshistorie:

Det er sjældent at se et hus, der så tydeligt udtrykker sin ældre konstruktion og bygningshistorie. Ved de fleste andre historicistiske huse har fravalgt denne meget lettere og billigere kosmetiske modernisering, i form af en moderigtig overpudsning, til fordel for et helt nyt hus.

Bygningshistorien er dog ikke undersøgt i detaljer. Men vi ved at huset er bygget som et oprindeligt langt større bindingsværkshus med styrtrums-konstruktion, et højt tagværk med dobbelthanebånd og tagskægskviste over indgangsdørene. Huset har formentlig oprindeligt haft stråtag, hvilket, sammen med de øvrige detaljer, daterer det til midten af 1600-tallet. I 1761 beskrives huset med tegltag.

Bindingsværkshusets oprindelige styrtrumskonstruktion (se tegningen til højre) ses i facadeudtrykket på det høje vægstykke over vinduerne. Ved overpudsningen har man fjernet de gennemstukkede tappe. Jo højere styrtrummet er, jo ældre vil huset generelt være. Styrtrummet blev brugt til oplagring.

I 1905 blev huset moderniseret og facaderne pudset i tidens historicistiske stil. Vinduerne og yderdørene blev fornyet. Huset bærer i dag navnet 'Latinergården'.

Vedligeholdelsesstand:

God

Kommuneatlas: Høj bevaringsværdi

Identifikation:

Matrikelnummer: 1039 a

Ejendomsnummer

Kommune: Århus

Ejer: Karsten Nørkjær

Mejlgade 43

8000 Århus C